

NUO MAIŠTINGOS BOHEMOS IKI TYLIŲ MEDITACIJŲ

Atviros saviraiškos poetai

[...]

Baliukonytės, Kukulo poezijoje einama tradicine lietuvių psychologizuotos lyrikos kryptimi. Jų poezijoje sakymas orientuotas į supratimą, susikalbėjimą. Žodis sako tai, ką sako. Eilėraščio šerdis – psichologinė situacija, konkreti patirtis.

Onė Baliukonytė (g. 1948) į šį laikotarpį ateina kaip viena ryškiausių devintojo dešimtmečio kūrėjų. Visai jos lyrikai būdingas kiek pakeltas balsas, retušuotas dramatismas, paryškintos opozicijos. Poetė seka Vinco Mykoliaičio-Putino, Jurgio Baltrušaičio metaforų poetika, apimančia idealo (metafizikos) ir šiurkščiausios buities lygmenis.

Pastarojo dešimtmečio poetės kūryboje įvyksta keli lūžiai. Rinkinyje *Vaduok* (1992) Lietuvos atgimimui skirtuose eilėraščiuose daug entuziazmo, pykčio, satyros, publicistikos. Eilėraščio pavadinimu „Kai kam“ orientuojamasi į Maironį. Literatūrinių atramų vis dėlto nėra daug; akivaizdesnė asmeniška pranašės, teisuolės pozicija („Ir atleiski nežinėjams...“, 9). Lyrinis subjektas – visuomenės, bendruomenės (tautos, minios) žmogus, ne visada gebąs prisitaikyti, bet norįs būti visų, su visais, jaustis visumos dalimi. Vienatvė – labiau minties teritorija: kitoniškumo jautimas, perkertamas privalomybės gyventi subendrintą („bendrabučių“) gyvenimą.

Aktuakjas autorė sucentruoja į krikščionišką pasaulėjautą. Biblijos aliuzijos (Alyvų sodas, Morta ir Marija, Saulius, atsivertimas) – atskaitos taškas realybei vertinti. Dažno eilėraščio turinį sudaro išsipildžiusio / neišsipildžiusio moters gyvenimo refleksija („Šalia / Unkščia kalė atstumta – / tavo siela skundikė. / Bėk, palakstyk debesynų rasota žole – – / Būsi dar Eglė, Ofelija ar Euridikė...“, 97). Nuolat veržiamasi už buities, virš buities. Išmoktas putiniškasis dualizmas, tapęs pasaulėjautos dominante, leidžia iškloti emocijų įtampą ir pasiūlo sprendimus („O mes – kūnų karceriuos – turime dvasios žibintą. / Mes augame – nors ir apnuodyti žemės valgiu – – / Nusimesk buitį lyg purviną dvokiantį bintą – / Ir tavo, vardadienio angele, įkeptą veidą regiu!“, 48).

Rinkiniui būdingas atviras, intensyvus kalbėjimas (eilėraščiai ilgoki, 6–8 posmų), intonacijų monotoniją atsveriančios antinomijos, opozicijos, ironiškos sandūros. Tai tipiškas atgimimo metų poezijos rinkinys.

Rinkinyje *Bokštai* (1996) visuomenines problemas traukiasi, svarbus tampa asmens santykis su sava būtimi. Plėtojamos temos: moters būtis tarp gimdymo ir mirties, namų ieškojimas žemėje. Daugėja solidarumo su aplinka (broliu, sese vadinamas paukštis, žolė). Atrandama naujų raiškos būdų: didžiosios raidės, išryškinti žodžiai, eilėraščiai proza.

Stipriausias dešimtojo dešimtmečio poetės rinkinys – *Elgetaujanti saulė* (1998). Jame išsiskleidžia žmogaus gyvenimo branda. Pasaulėjautos šerdis lieka ta pati: kasdienė buitis (gyvenimo mugė, turgus, purvas, kūno kokonas) – ir dvasios laisvė, sielos neįspėjamos erdvės: („Kuprota bei raiša – // Tačiau sparnus patyrus“, 18). Siela nuolat, net kiek primygtinai, nardinama į purvą („Tai mano siela. / Ji mėtosi purve, ji skyla // Ant grindinio kaštonu“, 81). Bandoma atskirti, kas yra tuštybė, o kas žmogų išveda į dvasios aukštumas. Bet šiame pasaulyje visa yra kartu, ir kiekvieno žmogaus dvasioje taip pat. Žmogaus siela nėra savaime išgelbėta nuo purvo, tuštybės, skausmo, ligos, benamystės, atstumtumo, o kaip tik nuolat tai patiria, juose yra. Bet juos nugali. Baliukonytės poezija teigia

galėjimą iš šios „dugno“ savijautos pakilti. Skurdžios gyvenimo dovanos vis dėlto yra jo dovanos – ir pusaklis šuo, ir senas paltas („Tave, priklydęs pusaklis šunie, / Veduos namo lyg paskutinį svečią“, 38). Pagrindinis šio rinkinio klausimas galbūt būtų šis: kodėl siela ilgisi šitos purvinos buities, kodėl šitas sunkus ir skaudus gyvenimas vis dėlto yra saldus...

Patirties dalykai (liga, kūno senėjimas, gyvybės išsibaigimas) interpretuojami kaip nedalia, kurią privalu pasitikti išdidžiai („Laimė pasenti, džiaugsmas daugiau negimdyti! / Vandeny sįsčių sugrįžta į tyrą Šaltinį... // [...] / Visa nusimesta, visa kitiems atiduota... [...] // [...] Kelkis ir eiki, iškėlus ramumo žibintą“, 20). Silpstant kūnui vis labiau įsitikinama, kad siela yra nesužeidžiama, nesunaikinama, vis labiau nusišviečianti. Viena vertus, išėjmas bandomas prijaukinti, kita vertus, siekiama atsiriboti nuo atskylančio, tolstančio pasaulio, – kad nebežeistų. Įtaigaujama sau.

Poetė išlaiko įprastą simbolistų žodyną, aukšto ir žemo, išaukštinančio ir pažeminančio, didžio ir menko antinomijas. Buitis, šiapusybė prižeminama, sušiuurkstinama; baltrušaitiškas žemiškojo gyvenimo simbolis „žemės laiptai“ (dvasinio tobulėjimo kelias, gyvenimo etapai...) čia tampa ironišku ženklų („– Ak, valdove, per daug ilgai, / Nuolankiai žemės laiptus plovei – / Gyvuliams paliki jų lovį“, 16). Eilėraštis trumpėja, mintis intensyvėja, išlaikomos emocijos, sujaudintos intonacijos.

Rinkinyje *Neregio sodai* (2001) poetei rūpi materialumo potvynis šių dienų pasaulyje. Poetės eilėraštis darosi panašus į XX a. pirmosios pusės klasikinio modernizmo poetų tekstus: „Turto vertintojai / Agentai ir vadybininkai / Sandėrių su lengva mirtimi sudarinėtojai / Nuolat be perstojo čia ir dabar / Dabar ir čia“, 67). Su klasikinio modernizmo poetais (E. Pound (E. Paund), W. H. Auden (W. H. Oden)) susiliečiama ne tiek per tekstus, kiek per gyvenimą: mūsų „civilizuotas“ gyvenimas tampa akivaizdžiai grėsmingas savo materialumu taip, kaip XX a. pradžios Vakaruose. Poetei svarbi moterų bendrystė, artimumo pajutimas, bendras likimas.

Šiame rinkinyje bandoma išsivaduoti iš tiesioginės saviraiškos ir klasikinės poetikos, išbandomi vaidmenys, montažo principas, grafinis eilėraštis; dingsta mąstymo turinį opoziciškai skaidanti juodo-balto paradigma.

Rita Tūtlytė, „Nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų“, *Naujausioji lietuvių literatūra 1988–2002*, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 110–112.